

Gavrylko P.P. Problems of preparation of skilled potential of village

The primary purpose of agrarian education is integration to European educational space, in the process of which high-quality changes must be in organization of educational process for preparation of competitive specialists at the market of labour. The problems of skilled potential of village found out in the article.

Keywords: skilled potential, agriculture, agrarian education, labour-market, reformation.

УДК 332

*Асист. Б.Р. Брунець – ННІЕПДТ ім. Вячеслава Чорновола,
НУ "Львівська політехніка"*

СУТНІСТЬ ОЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ІНФРАСТРУКТУРА

Досліджено методологічні основи означення поняття інфраструктура як одного з найважливіших складників ринкової економіки. Зазначається необхідність розгляду її складових елементів з погляду єдиної системи, котра виконуючи умову функціональної необхідності, забезпечує взаємозв'язок соціально-господарських процесів.

Ключові слова: інфраструктура, елементи інфраструктури, ринкова економіка, макро- та макрорівень інфраструктури.

Постановка проблеми. Забезпечення ефективної діяльності будь-якої галузі потребує дедалі значніших фінансових та трудових ресурсів, чим зумовлює значні навантаження на галузі економіки, що створюють матеріальні умови для нормальної життєдіяльності населення, а саме функціонування суспільних та міжнародних відносин. В умовах глобалізації світового співіснування саме рівень розвитку інфраструктури визначає можливості подальшого соціально-економічного розвитку регіону та зміцнення його конкурентоспроможності.

Незважаючи на різноманіття наукових розробок щодо концептуальних підходів означення сутності поняття інфраструктура та його класифікації, єдиного підходу не існує, це зумовило потребу подальшого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність поняття інфраструктура досліджували як іноземні, так і вітчизняні вчені. Серед основоположників цього напрямку треба зазначити А. Янгсона, П. Розенштейн-Родана, А. Сміта. Продовженням наукового пошуку щодо інфраструктурного забезпечення економіки є роботи А. Маршала, А. Хіршмана, Д. Карка, В.А. Жаміна, В.П. Красовського, Б.Х. Краснопольського, П.Ю. Беленького, Б.М. Данилишина, О.І. Дація, М.Х. Корецького, С.В. Мочерного, В.Є. Попова, В.П. Федько, Н.Г. Федько та багатьох інших. Сучасний погляд на досліджувану проблематику відображено у працях О.В. Васильєва, М.Й. Хорунжого.

Актуальність дослідження. Поняття інфраструктура у різноманітних літературних джерелах прийнято розглядати як окремі складові, котрі класифікують у розрізі галузевої приналежності (наприклад, транспортна інфраструктура, інституційна інфраструктура, банківська і т.ін.), а не як єдину цілісну систему, від рівня розвитку котрої залежить ефективність функціонування всіх елементів ринкової економіки, виходячи із синергії їх взаємодії. Відсутність єдиної позиції щодо трактування цього поняття та класифікації елементів призводить до невдалих спроб управління розвитком інфраструктури,

роль котрої особливо посилюється із превалюванням сфери послуг над виробництвом. Важливим є питання узагальнення та систематизації трактувань поняття інфраструктура, як одного із найважливіших елементів ринкової економіки.

Метою роботи є узагальнення трактувань поняття інфраструктура, як одного із найважливіших елементів ринкової економіки та висвітлення його змісту з погляду органічно взаємопов'язаної системи, існування котрої зумовлено функціональною необхідністю.

Виклад основного матеріалу. На погляд російського вченого Н.Н. Внукова, формування ринкової економіки в державі можливе завдяки реалізації етапів: 1) формування цільової установки для визначення змісту поняття "ринкова економіка"; 2) оцінка ситуації в існуючій економічній системі; 3) формування самої інфраструктури, що є водночас і формуванням моделі ринкової економіки [1, с. 132].

Інфраструктуру донедавна було прийнято розглядати з погляду окремих складових елементів, факторів та формувань, котрі виникли в умовах зростання ролі промислово-виробничого комплексу. Свідченням цього є трактування, запропоноване В.А. Жаміном, котрий інфраструктуру пропонує розглядати як інтегральний елемент виробничих сил, що охоплює допоміжні та додаткові галузі, види виробництва або діяльності, які обслуговують безпосередньо основне виробництво (виробнича інфраструктура), а також галузі та підгалузі невиробничої сфери, що непрямо пов'язані з процесом виробництва і виконують чисельні функції обслуговування всього процесу господарювання [2, с. 16].

Єдиної думки щодо походження цього поняття не існує. Вважають, що у науковий обіг воно ввійшло приблизно з 1927 р. та використовувалось для позначення установ, які формують основу для будь-якої операції або системи [3]. Трактування цього терміна з військового погляду полягає у окресленні комплексу будівель та постійних споруд, необхідних для підтримки, перерозподілу та управління збройними силами та забезпечення їх дії, до котрих належать склади боєприпасів та інших військових матеріалів, аеродроми, ракетні бази, полігони, площадки для запуску ракет і т.ін, не є остаточним. Існує думка, що вперше цей термін був введений у економічну науку в 1955 р. американським економістом П. Розенштейном-Роданом, котрий трактувався до "всіх умов навколишнього суспільного середовища, необхідних для того, щоб приватна промисловість була в змозі зробити перший ривок".

У вітчизняному науковому обігу це означення з'явилося наприкінці 40-х рр. ХХ ст. та використовувалось для позначення комплексу галузей, що обслуговують промислове та сільське господарство, а саме будівництво каналів, портів, мостів, доріг та ін. Тлумачення поняття інфраструктури в найзагальнішій формі подано у Великому енциклопедичному словнику, де зазначено, що поняття інфраструктура походить від лат. *infra* – нижче, під, і *structura* – побудова, розташування, сукупність споруд, будинків, систем і служб, необхідних для функціонування галузей матеріального виробництва й забезпечення умов життєдіяльності суспільства. Іноді терміном інфраструктура

позначають комплекс так званих інфраструктурних галузей господарства (транспорт, зв'язок, освіта, охорона здоров'я й ін.) [4].

С.В. Мочерний під інфраструктурою визначає "комплекс галузей народного господарства (сфери матеріального і нематеріального виробництва), які обслуговують промисловість і сільське господарство". Окремо розглядають термін ринкової інфраструктури, котра становить "сукупність підприємств, установ, організацій, які забезпечують стабільність розвитку і функціонування ринкового механізму регулювання економіки, безперервний рух товарів та послуг у різних сферах суспільного виробництва" [5, с. 702].

Трактування поняття інфраструктура було здійснено наприкінці 60-х рр. та на початку 70-х рр. ХХ ст. у роботах Д. Кларка, А. Маршала, А. Хіршмана, де у галузі дослідження "соціального накладного капіталу" було розширено поняття інфраструктури, котра охоплювала не лише галузі транспорту, зв'язку та матеріально-технічного забезпечення, складові невиробничої галузі та інституціональну інфраструктуру, а й як таку, що охоплює усі потужності, без яких неможливе функціонування виробництва та надання усіх суспільних послуг.

Розгляд інфраструктури з погляду її належності до певної системи – виробництва, життєзабезпечення, збройних сил, комплексу галузей національної економіки потребує співіснування певного співвідношення складових елементів котрі забезпечують стабільне функціонування системи загалом. Отже, згідно з такою думкою, інфраструктура виконує роль забезпечення певного процесу, прикладом котрого може бути виробництво чи надання послуг. При цьому потрібно враховувати, що ринок, як об'єктивно існуюча система, має власну інфраструктуру. Така думка є небезпідставною, адже багатоаспектність та ієрархічність світової економічної системи зумовили необхідність виділення рівнів інфраструктури у розрізі глобального масштабу від макрорівня, де вона становить сукупність галузей, які виконують функції транспортування, зберігання і реалізації продукції; та мікрорівня – де вона окреслює матеріальні об'єкти, які створюють умови для нормалізації процесу суспільного виробництва [6, с. 8], до регіональних меж, де виділяють туристичну, ділову, соціальну та ін. інфраструктури. Дослідники, не маючи єдиної думки щодо класифікації елементів інфраструктури, загалом розглядають виробничу (таку, що обслуговує виробництво), соціальну (таку, що забезпечує життєдіяльність населення), та ринкову (що забезпечує рух товарів, робіт, послуг). Але в умовах постійного розширення соціально-економічних відносин цей перелік доповнюється інституційною (забезпечує управління економікою), інформаційною (забезпечує функціонування та розвиток інформаційного середовища), інноваційною (обслуговує та забезпечує реалізацію інноваційної діяльності) та екологічною (необхідною для охорони та покращання навколишнього середовища), туристичною (забезпечує потреби туристів у відпочинку та пізнавальній діяльності).

Цей поділ елементів інфраструктури є умовним, адже усі складові сукупно забезпечують функціонування економіки загалом.

Необхідність перегляду цього поняття як цілісного утвору, має володіє інтегровану якість і елементи котрого володіють низкою властивостей та способів їх взаємодії, підтверджує дослідження О.В. Васильєва, де зазначено, що виходячи із того, що "сутність інфраструктури полягає у забезпеченні умов існування певного явища чи процесу. За такою ознакою до первинної інфраструктури можна віднести повітря, землю, воду і т. ін., що забезпечує загальні умови існування людини, і, відповідно, усього, що нею створено. Тобто інфраструктура існування людства є первинною і за абсолютною значущістю найбільш цінною. З іншого боку, в загальних умовах корисність таких видів інфраструктури є незначною. І така ситуація зберігається за умови її бездефіцитності. Дійсно, брак повітря, землі води та ін. починає турбувати людину тільки за умови їх обмеження" [7, с. 12]. Отже, найпростішою інфраструктурою є навколишнє середовище, котре дає змогу людині підтримувати її життєдіяльність та здійснювати певні господарські процеси. Також підтвердженням розгляду інфраструктури як цілісної системи є дослідження російських економістів В.П. Федька і Н.Г. Федька, де зазначено, що "при визначенні меж інфраструктури і вичленовуванні її із системи суспільного виробництва неприпустимо розглядати інфраструктуру як арифметичну суму галузей, які обслуговують економіку. Тільки комплекс галузей і видів діяльності, що мають функціонально єдине призначення і мають певні ознаки, може вважатися інфраструктурою" [8, с. 175]. Отже, інфраструктуру треба розглядати як таку, що зрощується з основними її елементами, формуючи сферу її впливу, котрі входячи у технологічний процес та, обслуговуючи його, стають органічною частиною цілої системи (рис.).

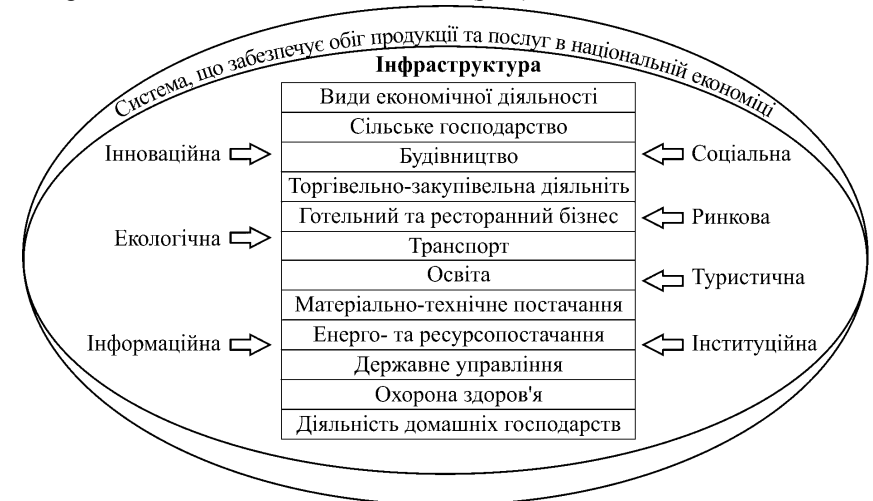

Рис. Елементи, які формують інфраструктуру як цілісну систему

Маючи характеристики системного утворення і власну взаємопов'язану структуру, реагуючи на вплив зовнішніх умов, інфраструктура володіє високою гнучкою та адаптивною здатністю. Підтвердженням цього трактування є твердження М.Й. Хорунжого, котрий під інфраструктурою розуміє су-

купність елементів продуктивних сил у вигляді галузей, виробництв і видів діяльності, які надають цілісного характеру як усій національній економіці, так і окремим сферам та комплексам, функціональне призначення яких полягає, по-перше, у створенні загальних умов, що забезпечують ефективне функціонування основного виробництва, і, по-друге, у забезпеченні відтворення робочої сили [9].

Саме у розгляді сутності інфраструктури справджується концепція функціонального підходу, сформульована Р. Мертоном, в якій зазначено необхідність виконання умов [10]: 1) функціональної єдності цілого (узгоджене функціонування всіх його частин); 2) універсального функціоналізму (функціональність зумовлює корисність соціально-економічних явищ); 3) постулат функціональної необхідності. Зміст інфраструктури не можна трактувати як щось постійне, статичне. Хоча їй притаманні чітко встановлені просторові та часові обмеження, котрі у розрізі історичної взаємозалежності не мають тенденції істотно змінюватись, вона все ж трансформується адекватно до потреб відтворювального процесу на національному, регіональному та міжнародному рівнях.

Особливими характеристиками інфраструктури є її комплексність, адже властивість зберігати у довготривалому періоді експлуатаційні властивості та завдяки існуючій створювати нові елементи введуть до універсальності її призначення (прикладом є створення АЗС, готелів, закладів харчування вздовж збудованих автотрас). Істотним недоліком у цьому випадку є інколи неможливість проведення прогресивних просторових перетворень, тому що докорінна реконструкція інфраструктури призведе до колосальних витрат. Хоча це поняття треба розглядати як сталу величину, не варто забувати про безперервні її зміни, поліпшення, збільшення, структурною перебудовою із новими складовими, адаптацію існуючих об'єктів інфраструктур для задоволення інших цілей з метою пристосування до змінних умов ринкових відносин. Так поява первинної інфраструктури була зумовлена зростанням виробництва на зміну котрій прийшла нова ера інформатизації, котра витіснила одні інфраструктурні елементи та здійснила заміну іншими. Незважаючи на зміну умов господарювання, нерівномірність розвитку інфраструктури залишається актуальною, адже її розміщення безперечно тяжіє до центрів, котрі в минулому були промисловими гігантами.

Виходячи із взаємозалежності складових інфраструктури зумовлюється стан скорочення терміну служби у зв'язку із моральним старінням. Тому в умовах зростання ролі відкритості простору та появи великої кількості інформаційних потоків особливої уваги заслуговує іноземний досвід щодо трактування та класифікації складових інфраструктури, де прийнято здійснювати її розподіл на "жорстку" та "м'яку".

До "жорсткої" інфраструктури відносять великі фізичні мережі, необхідні для функціонування сучасної індустріальної країни (прикладом є транспортна, енергетична інфраструктура, інфраструктура зв'язку, інфраструктура щодо управління водними ресурсами, управління твердими відходами, інфраструктура просторових даних та моніторингу землі). "М'яка" ж інфра-

структура охоплює усі установи, які необхідні для підтримки економіки, охорони здоров'я і культурно-соціальних стандартів країни, такі, як фінансова система, система освіти, система охорони здоров'я, система органів держави і права, а також аварійно-рятувальні служби.

Висновок. Інфраструктуру потрібно розглядати як єдину цілісну систему, в основу котрої закладено функцію забезпечення виробничої та невиробничої сфер діяльності людини з метою досягнення максимально можливого економічного ефекту із урахуванням моральних та духовних благ населення, охорони здоров'я та забезпечення умов охорони та відтворення навколишнього середовища. Специфікою її самокупності є довготривале перенесення її вартості на господарську діяльність, котра активізується у зв'язку із створенням облаштованих умов для її здійснення.

Література

1. Внукова Н.Н. Управление развитием рыночной инфраструктуры (методологический и организационный аспект) : монография / Н.Н. Внукова. – Харьков : Вид-во "Форг", 1998. – 132 с.
2. Жамин В.А. Инфраструктура при социализме / В.А. Жамин // Вопросы экономики : теорет. и научно-практ. журнал, 1977. – № 2.
3. Online Etymology Dictionary. Douglas Harper, Historian. [Electronic resource]. – Mode of access <http://www.dictionary.reference.com/browse/infrastructure> (accessed: April 24, 2008).
4. Большой энциклопедический словарь. [Электронный ресурс]. – Доступный з <http://www.vedu.ru/BigEncDic/24166>
5. Економічна енциклопедія. – У 3-ох т. / редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : Вид. центр "Академія". – 2000. – Т. 1. – 864 с.
6. Орешин В.П. Планирование производственной инфраструктуры: комплексный подход / В.П. Орешин. – М. : Изд-во "Экономика", 1986. – С. 8.
7. Васильев О.В. Методология і практика інфраструктурного забезпечення функціонування і розвитку регіонів України : монографія / О.В. Васильев. – Харків : Вид-во ХНАМГ, 2007. – 341 с.
8. Федько В.П. Инфраструктура товарного рынка / В.П. Федько, Н.Г. Федько. – Ростов Н/Д : Вид-во "Феникс", 2000. – 512 с.
9. Хорунжий М.Й. Організація агропромислового комплексу : підручник / М.Й. Хорунжий. – К. : Вид-во КНЕУ, 2001. – 382 с.
10. Мертон Р.К. Явные и латентные функции / Р.К. Мертон // Американская социологическая мысль: Р. Мертон, Дж. Мид, Т. Парсонс, А. Шюц. Тексты / под общ. ред. В.И. Добренко. – М. : Изд-во МУБиУ, 1996. – 560 с.

Брунець Б.Р. Сушність определения інфраструктура

Исследованы методологические основы определения инфраструктуры, как одной из важнейших составных рыночной экономики. Отмечена необходимость рассмотрения ее составных элементов с точки зрения единой системы, которая, выполняя условие функциональной необходимости, обеспечивает взаимосвязь социально-хозяйственных процессов.

Ключевые слова: инфраструктура, элементы инфраструктуры, рыночная экономика, микро- и макроуровень инфраструктуры.

Brunets B.R. Essence of definition the infrastructure

In article methodological bases of definition of an infrastructure, as by one of the major compound market economy are investigated. Necessity of consideration of its components is marked from the point of view of uniform system which satisfying a condition of functional necessity provides interrelation socially – economic processes.

Keywords: infrastructure, elements of infrastructure, market economy, micro and macro-level infrastructure.